

**משפט היהודים בלנינגראד — ומשפטים
נוספים של יהודים העומדים להיפתח ב-
קרוב בברית-המועצות — מעלים מן
הקבר את רוחו המטורפת של הסטאליניזם**

במשך 16 השנים האחרונות ניסו מנהיגי ברית-המועצות ליצור תדמית חדשה למשטרה הביטחון הפנימי שלהם. אחרי שהדביקו לה כינוי חדש — „ק.ג.ב.” — שלא יצור כל קשר אסוציאטיבי עם משטרות הביטחון הקודמות הידועות לשימצה מתקופתו של סטאלין, נזהרו שלא לסבך את ה„ק.ג.ב.” בפרשיות טירור ורצח שפלות, שיבאישו את ריחה ויצווגו כממשיכת שיטותיו של לברנטי בריה. תדמית זו התמוטטה כליל נוכח החלק המכריע שהיה ל„ק.ג.ב.” במלכודת שנטמנה ליהודים שתיכננו לחטוף מטוס ושדונו השבוע בלנינגראד, ונוכח מסע הטירור וההפחדה שמנהל עתה מוסד זה נגד יהודי ברית-המועצות. מהו ה„ק.ג.ב.”? על כך משיב הד"ר יונתן פרנקל, ראש החוג ללימודים סובייטיים באוניברסיטה העברית בירושלים.

מהו ה-ק.ג.ב., המוסד שהטמיו את המלכודת לנאשמי לנינגראד?

מיפילצת הטרור

שו למכור את תוצרתם בשוק החופשי. היתה זאת תקופת הליברליזציה. הרעיון היה להביא לנורמליזציה של החיים במדינה. לגבי הצ'קה המשמעות היתה שהיא תפסיק להיות רשות עצמאית. שמה שונה, לג.פ.א. — המינהל הפוליטי הממלכתי. ב-1924, עם הקמת ברית-המועצות, שוב שונה השם — לאו.ג.פ.א. — המינהל הכללי הפוליטי הממלכתי, והמוסד הוכלל ב"חוקה הסובייטית.

שאחד מראשי הצ'קה הציע למשורר אוסיפ מנדלשטם להצטרף לשירות החשאי. כשי זה סירב — הוציא הצ'קיסט אקדח ואיים על המשורר ברצח. היה זה רק איום, אבל הוא מצביע על כך שחברי הצ'קה התחילו להרגיש עצמם כל יכולים.

מה היתה ההתפתחות הבאה?
ב-1922 הוחלט להכניס רפורמות בצ'קה, כדי להכניס שמץ חוקיות בנושא השירות החשאי, שעד אז היה בלתי פורמלי. אחרי מלחמת האזרחים, והרס הכלכלה במלחמה, הכריז לנין על מדיניות כלכלית חדשה: הוחזר אל קנו המיסחר הפרטי, התעשייה הוזערה הפרטית. האיכרים הורי

צבאות. תקופת הצ'קה תיזכר בהיסטוריה כתקופה של הטרור האדום.

אותה תקופה, ב-1918, אירעו מספר ניסיונות התנקשות בראש הממשלה. ככל שהפחד מפילת המשטר גדל — גדל כוחה של הצ'קה. באוגוסט 1918 נורה לנין עלידי יהודיה בשם פניה קפ"ן. שני חברי הוועדה המרכזית של מפלגה נרצחו עלידי מתנקשים. כוחה של הצ'קה הלך וגדל עם כל התנקשות וכל רצח. המצב הגיע לידי כך

ד"ר פרנקל — מהו בעצם ה"ק.ג.ב."?
הק.ג.ב. הוא המשרד הממלכתי לביטחון ברית-המועצות. זה השם הנוכחי. אני שווה אלה האחרונים למאסר ומשפטם של שפטי לנינגראד. כמובן שמשרד זה פועל בחסות המפלגה הקומוניסטית הסובייטית.

השירותים החשאים הסובייטים לבשו רפשו צורה מאו ראשית המהפכה ועד היום, ויחד עם שינוי פעולתם, ובעיקר החלפת ראשיהם השתנו גם השמות.

מהי ההיסטוריה של הגוף הזה?
תחילתו של השירות החשאי הסובייטי במהפכת דצמבר. בדצמבר 1917, חודשיים אחרי פרוץ המהפכה, הוקמה הצ'קה. היא הוקמה כוועדה מיוחדת למאבק נגד הרקונסטרוקציה רבולוציונרית, חבלה וריגול. מש רד זה עמד אז תחת פיקודה הישיר של הוועדה המרכזית של המפלגה.

ראש ה"צ'קה" היה פליקס דז'רזינסקי, ממוצא פולני, אחד מראשי המפלגה הקומוניסטית וחבר בוועד המרכזי של המפלגה.

הצ'קה היתה מוסד חשוב ביותר. היא לא היתה מכונת נגד החברים במפלגה הבולשביקית אלא נגד גורמים ומעמדות עוינים. נציגיה היו אוסרים סוחרים, כמרים, קצינים, בעלי אחוזות, לצד מרגלים וחבלנים.

כיצד הפכו השירותים החשאים ל"מטריאלי אימה כל כך?"

למרות שתפקידה באותה תקופה היה חיוני להצלחת המהפכה, הרי ששיטות הצ'קה היו כבר אז אכזריות. אלפים נאסרו ללא משפט. לצ'קיסטים היתה זכות להטיל עונש מוות בלי פיקוח מבחור — רק על ידי חקירה פנימית. כך התחילה המטורת של הריגת אנשים ללא משפט, וללא זכות פירעור. הגישה היתה שברית-המועצות נמצאת במאבק — ועל כן השיטה היא

האם זה היסל את הטרור?

לא. לראש האירגון החדש ניתן מורש שב בממשלה הסובייטית, ולשירותים ניתנו בסט פורמלי. אולם למרות כל השינויים הללו, היו השינויים המהותיים — אפסיים. האירגון המשיך לפעול באופן עצמאי, קיבל הוראות בלעדיות מראשו ומראש המפלגה. פירוש הדבר, אחרי שנות העשרים — הוא פעל תחת הוראותיה האישיות של סטאלין. לדוגמה: ה-ג.פ.א. היה האחראי למאסרו של טרוצקי. הוא ניתן במאסר אדמיניסטרטיבי וללא משפט נשלח לגלות לאסיה המרכזית. ב-1929 הביאו האו.ג.פ.א. לגבול התורכי, משם עבר טרוצקי לארצות-הברית, ושם נרצח ב-1940 עלידי סוכן של השירות החשאי הסובייטי.

כיצד התפתחה שיטת משפטי הראווה?

ב-1928 הגיע סטאלין לשיא התבצרותו — ואז התחילו משפטי הראווה. הראשון היה משפט הכורים הידוע. עשרות מהגנבים וטכנאים, רוסיים ואחרים, בדרום ברית-המועצות, הואשמו בחבלה במאמץ הכלכלי. כולם הורשעו וקיבלו שנות מאסר ארוכות.

משפטי הראווה נמשכו בשנים 1930-1931. בתחילת שנות ה-30 למשל נעצרו כלכלנים רבים. היה צורך למצוא שעירים לעזאזל לבעיות הכלכליות הנוראות — מח-

משפטי הטיהור
המפורסמים, שהוציאו לשימצה את שם הנקודה. — גילגול הקודם של הק.ג.ב. — היו שלושת משפטי הטיהור הגדולים שנערכו באוגוסט 1936, בינואר 1937 ובמרץ 1938. כל הנאשמים במשפטים אלה הודו בפשעים רבים, שנימנו על מנהיגי המהפכה הבולשביקית, הוצאו להורג. אותה תקופה נערכו גם הוצאות להורג המוניות חשאיות. בתמונה: משפט המנהיגים בשנת 1936.